

КОНЦЕПТУАЛЬНО-СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПЕРЕХОДУ УКРАЇНИ ДО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

CONCEPTUALLY-STRATEGIC REFERENCE POINTS OF THE TRANSITION OF UKRAINE TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті визначено роль стійкого розвитку та Концепції стійкого розвитку в національній економіці країни. Виділено п'ять принципів Концепції стійкого розвитку, запропоновано Концептуальну модель реалізації складових стійкого розвитку, призначення якої полягає в тому, щоби надати самій ідеї сталого розвитку конструктивний характер. Кожна модель має свої орієнтири, які в загальному вигляді укладені в три блоки, такі як економічний, соціальний та екологічний. Розроблено Стратегічні орієнтири реалізації складових стійкого розвитку, де визначено, що базовими цілями національної економіки щодо стійкого розвитку є політичні, економічні, соціальні, екологічні, моральні та культурні цінності, притаманні українській нації. Зазначені цілі визначають спрямованість Стратегії стійкого розвитку на досягнення спільних благ та захист національних інтересів України. Обґрунтовано стратегічне бачення переходу України до стійкого розвитку, структуровано Стратегічні напрями реалізації державної політики стійкого соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: концепція, стратегія, стійкий розвиток, соціально-економічний розвиток, національна економіка, державне регулювання.

В статті определена роль устойчивого развития и Концепции устойчивого раз-

вития в национальной экономике страны. Выделены пять принципов Концепции устойчивого развития, предложена Концептуальная модель реализации составляющих устойчивого развития, назначение которой заключается в том, чтобы представить самой идее устойчивого развития конструктивный характер. Каждая модель имеет свои ориентиры, которые в общем виде объединены в три блока, такие как экономический, социальный и экологический. Разработаны Стратегические ориентиры реализации составляющих устойчивого развития, где определено, что базовыми целями национальной экономики по устойчивому развитию являются политические, экономические, социальные, экологические, нравственные и культурные ценности, присутствующие украинской нации. Указанные цели определяют направленность Стратегии устойчивого развития на достижение общих благ и защиту национальных интересов Украины. Обосновано стратегическое видение перехода Украины к устойчивому развитию, структурированы Стратегические направления реализации государственной политики устойчивого социально-экономического развития.

Ключевые слова: концепция, стратегия, устойчивое развитие, социально-экономическое развитие, национальная экономика, государственное регулирование.

УДК 330.111.34

Новіченко Ю.А.

викладач кафедри економіки та менеджменту

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Novichenko Yuliia

V.N. Karazin Kharkiv National University

The role of sustainable development and the Concept of Sustainable Development in the national economy of the country are determined. Five basic principles of the Concept of Sustainable Development are distinguished, namely: 1) sustainable and long-term development is possible provided that present generations meet their needs without damage to future generations; 2) the area of the destruction of natural resources has relative limitations associated with the innovative technique and the ability of the biosphere to recover; 3) providing opportunities for the population to improve their living standard; 4) establishing the system of viability of users of excessive material resources, taking into account the ecological possibilities of the planet and energy consumption; 5) agreeing on the growth rate of the population with the production potential of the ecological system of the planet globally. The Conceptual Model of implementation of sustainable development components, the purpose of which is to make the very idea of sustainable development constructive, is proposed. In the structure of economic knowledge, the model occupies an intermediate position between the scientific and practical way of space development, it combines the most significant elements of the methodology of sustainable development for solving a particular problem. Each model has its benchmarks, which in general are divided into three blocks: economic, social, and environmental. Strategic benchmarks for the implementation of sustainable development components have been developed, where it is determined that the basic goals of the national economy for sustainable development are: political, economic, social, environmental, moral and cultural values inherent in the Ukrainian nation. These goals determine the focus of the Strategy for Sustainable Development on the achievement of the common good and the protection of Ukraine's national interests. The strategic vision of Ukraine's transition to sustainable development is substantiated and it means to ensure national interests and fulfil Ukraine's international commitments on the transition to sustainable development. Strategic Directions for the state policy of sustainable socio-economic development, which include such instruments as institutional, regulatory, financial, economic, information and communication, international cooperation, are structured and proposals for their improvement are provided.

Key words: concept, strategy, sustainable development, socio-economic development, national economy, state regulation.

Постановка проблеми. Перехід до стійкого розвитку є одним з найбільш обговорюваних напрямів розвитку сучасного суспільства, галузей наукових досліджень та політичних спрямувань. В нинішніх умовах стрімкого розвитку інноваційних технологій, надмірної експлуатації та винищення природного національного багатства людство постійно стикається з проблемами завдання безповоротної шкоди навколишньому природному середовищу, що складає загрозу для життя майбутніх поколінь. Нині постають актуальні питання

соціального добробуту населення, загострення проблем бідності, погіршення екологічного стану та здоров'я населення, що є пріоритетними факторами, від яких залежать наш добробут і добробут наших нащадків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передвісником ідей сталого розвитку став академік В.І. Вернадський, створивши вчення про ноосферу майже століття тому [1]. Також проблеми сталого та стійкого розвитку досліджували багато вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема

З.В. Герасимчук [2], Ю.Г. Гуцуляк [3], Б.М. Данилишин [4], Г. Дейлі [5], Л.Г. Мельник [7].

Слід зазначити, що перші історичні аспекти виникнення ідей сталого розвитку були офіційно оприлюднені в рамках Міжнародної конференції з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро (Самміт Землі) (United Nations Conference on Environment and Development (Earth Summit), Rio de Janeiro) у 1992 р., що дала поштовх ідеї сталого розвитку, де розглядалися питання навколишнього природного середовища та соціально-економічного розвитку як взаємопов'язаних та взаємозалежних галузей [6]. Упродовж багатьох років переговорів 193 держави-члени ООН досягли консенсусу щодо підсумкового документа нової програми «Трансформація нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030» [9].

Щодо України, то 12 січня 2015 р. Указом Президента України було затверджено Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [8], яка визначає мету, вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних оборонних, соціально-економічних, організаційних, політико-правових умов становлення та розвитку України.

Незважаючи на великий інтерес наукових спеціалістів та державних діячів з усього світу до проблем сталого (стійкого) розвитку, залишаються недостатньо вирішеними та потребують більш детального розгляду соціально-економічні питання добробуту населення та ефективні шляхи збереження екологічних ресурсів країни.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування та розроблення концептуальних та стратегічних рекомендацій щодо напрямів забезпечення стійкого розвитку національної економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стейкий розвиток можна охарактеризувати як збалансованість, рівновагу, динамічність та гармонізацію між економічними, соціальними та екологічними сферами, а також розвиток, який за характером використання ресурсів дає змогу задовольняти потреби нинішнього часу без загроз для можливостей забезпечення своїх потреб майбутнім поколінням.

Загалом Концепція стійкого розвитку описує підхід до економічного розвитку з орієнтацією на охорону навколишнього середовища, що дає змогу задовольняти потреби теперішнього покоління, не позбавляючи майбутні покоління можливості задовольняти їхні потреби.

Дослідження дає змогу Концепції стійкого розвитку виділити п'ять засад.

1. Розвиток стійкого й тривалого характеру можливий за умови задоволення власних потреб нинішніми поколіннями без шкоди для майбутніх поколінь.

2. Галузь винищення природних ресурсів має відносні обмеження, що пов'язані з іннова-

ційною технікою та здатністю біосфери самовідновлюватися.

3. Мають надаватися можливості населенню підвищити рівень свого життя.

4. Налагоджується система життєздатності користувачів надмірних матеріальних засобів з урахуванням екологічних можливостей планети та споживання енергії.

5. Погоджуються темпи зростання населення з виробничим потенціалом екологічної системи планети на глобальному рівні.

Основою для розроблення стратегічних напрямів стійкого соціально-економічного розвитку та формулювання заходів щодо їх впровадження повинна стати концептуальна модель реалізації складових стійкого розвитку (рис. 1).

Призначення концептуальної моделі стійкого розвитку полягає в тому, щоби надати самій ідеї сталого розвитку конструктивний характер. У структурі економічного знання модель займає проміжне положення між науковим і практичним способами освоєння простору, поєднує найбільш істотні елементи методології стійкого розвитку вирішення конкретної проблеми. Кожна модель має свої орієнтири, які в загальному вигляді укладені в такі три блоки, як економічний, соціальний та екологічний.

Водночас перехід України до стійкого розвитку визначається міжнародними пріоритетними завданнями розвитку, до яких належать свобода, рівність, толерантність, спільна відповідальність та повага до природного багатства країни. Базовими цілями національної економіки щодо стійкого розвитку є політичні, економічні, соціальні, екологічні, моральні й культурні цінності, притаманні українській нації. Зазначені цілі визначають спрямованість Стратегії стійкого розвитку на досягнення спільних благ та захист національних інтересів України (рис. 2).

Стратегічне бачення стійкого розвитку полягає у забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо переходу до стійкого розвитку й передбачає:

- подолання неврівноважених станів екологічної, економічної та соціальної сфер;
- побудову мирного та соціально злагодженого суспільства з чинною прозорою законодавчою системою;
- взаємодію органів державної влади та місцевого самоврядування, бізнес-структур, освіти та громадянських організацій;
- повну зайнятість населення;
- високий рівень розвитку науки, освіти та охорони здоров'я;
- підтримання навколишнього середовища в належному стані для забезпечення якісного життя та добробуту нинішнього й майбутніх поколінь;
- дотримання національних традицій.

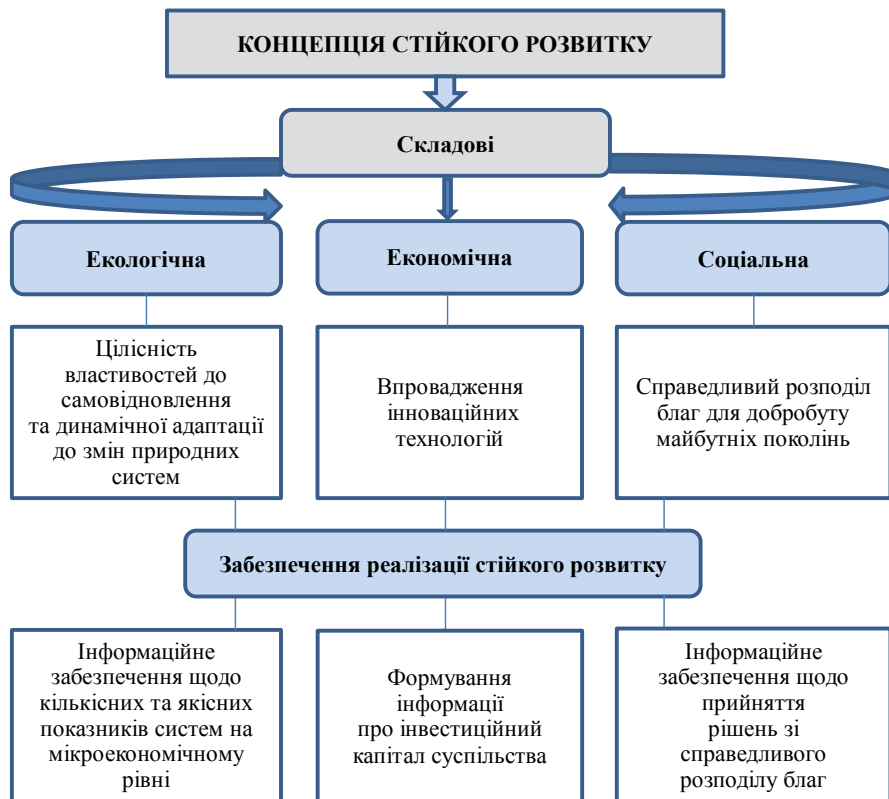

Рис. 1. Концептуальна модель реалізації складових стійкого розвитку

Джерело: розроблено автором

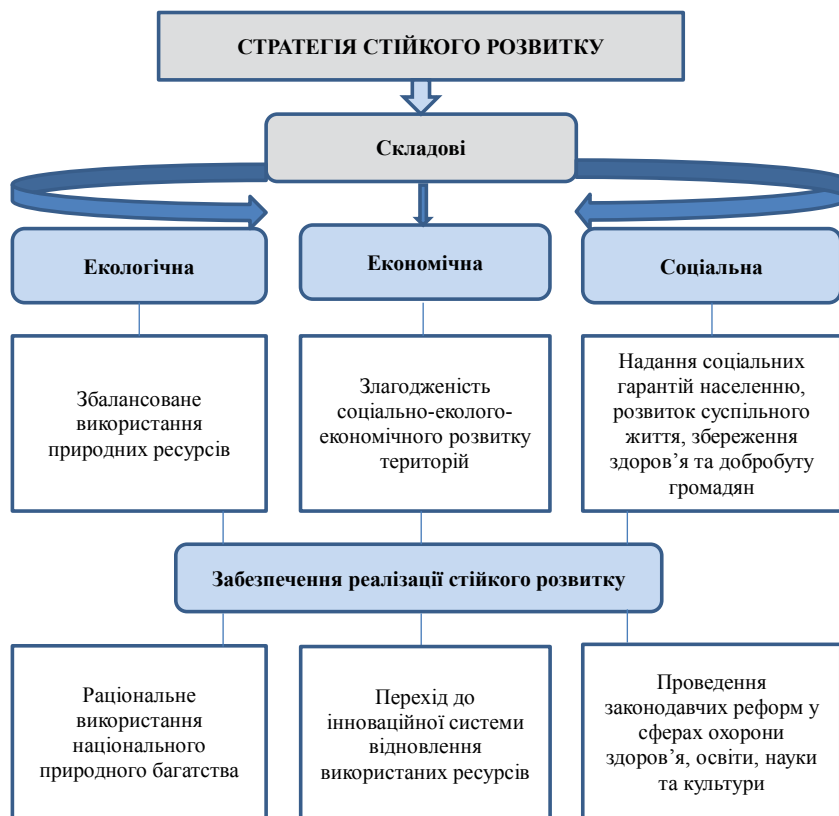

Рис. 2. Стратегічні орієнтири реалізації складових стійкого розвитку

Джерело: розроблено автором

Загальна відповідальність за впровадження Стратегії покладається на Кабінет Міністрів України.

Однією з найважливіших умов належного виконання Стратегії є узгодження цілей та завдань Стратегії з національним бюджетним процесом. Одним з інструментів є комплексний аналіз видатків галузевих міністерств в аспекті реалізації цілей та завдань Стратегії. Інтеграція принципів сталого розвитку в наявні механізми планування розвитку є ще одним засобом узгодження Стратегії з бюджетним процесом. Слід також розглянути можливість переходу від оподаткування

за критерієм використання праці до критеріїв споживання ресурсів і забруднення довкілля, щоби сприяти досягненню цілей Стратегії у збільшенні зайнятості населення та мінімізації негативного впливу на довкілля (рис. 3) [11].

На основі цільових показників та індикаторів, визначених у Стратегії, необхідно створити відкритий, загальнодоступний доступ до системи моніторингу стану навколишнього природного середовища, якості життя населення та функціонування господарств за головними показниками стійкого розвитку.

СТРАТЕГІЯ СТІЬКОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ІНСТРУМЕНТИ	ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ
Інституційні	<ul style="list-style-type: none"> Створення в усіх міністерствах, регіональних та місцевих органах влади управлінських підрозділів зі стійкого розвитку; розроблення комплексних прогностичних документів щодо змін природно-ресурсного потенціалу, рівня життя й здоров'я населення та стану довкілля; визначення системи цілей стійкого розвитку на регіональному рівні; здійснення обов'язкового оцінювання впливу на реалізацію Стратегії на етапі затвердження цих рішень; забезпечення проведення стратегічного екологічного оцінювання галузевих і регіональних політик та основних управлінських рішень.
Нормативно-правові	<ul style="list-style-type: none"> Забезпечення розроблення Національного плану дій зі стійкого розвитку кожні 5 років, а також його впровадження; законодавче забезпечення переходу від соціально-економічного планування до еколого-соціально-економічного планування розвитку країни, регіонів та населених пунктів (планування стійкого розвитку); забезпечення регулярного проведення експертизи законопроектів та нормативно-правових актів щодо їх відповідності принципам стійкого розвитку задля створення відповідного правового поля та стимулюючих фінансово-економічних механізмів.
Фінансові	<ul style="list-style-type: none"> Підвищення ефективності податкової системи шляхом удосконалення системи оподаткування та впровадження європейських принципів належного управління у сфері оподаткування; забезпечення поліпшення інвестиційного клімату та життя заходів заохочення іноземних і вітчизняних інвесторів до вкладання коштів з наданням пріоритетності інвестиціям, спрямованим на реалізацію цілей Стратегії; впровадження нової моделі державного управління інвестиційною діяльністю задля сприяння інвестиціям у високотехнологічні та експортно орієнтовані сектори економіки.
Економічні	<ul style="list-style-type: none"> Формування прозорих механізмів залучення міжнародної фінансової допомоги для вирішення системних питань розвитку, насамперед відновлення та структурної перебудови економіки Сходу України; забезпечення послідовної імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС щодо відсутності дискримінації та зниження тарифних бар'єрів у торгівлі, зокрема приведення у відповідність до вимог СОТ системи державної допомоги та державних закупівель.
Інформаційно-комунікаційні	<ul style="list-style-type: none"> Здійснення послідовного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій із забезпеченням їх загальнодоступності, інтеграції у традиційні сектори економіки та суспільного життя, інформатизації діяльності органів влади та самоврядування, формуванням засад електронного врядування для сталого розвитку; створення системи об'єктивного інформування всіх зацікавлених сторін про політичні, економічні, соціальні та екологічні аспекти стійкого розвитку України та світу; створення та підтримка роботи інформаційно-аналітичних центрів, освітніх та науково-дослідних установ щодо стійкого розвитку та центрів кращих практик стійкого розвитку.
Міжнародне співробітництво	<ul style="list-style-type: none"> Забезпечення виконання міжнародних зобов'язань у сфері стійкого розвитку; зміцнення співробітництва з міжнародними організаціями, зокрема інституціями ЄС, щодо забезпечення реалізації Стратегії; забезпечення захисту національних інтересів України під час укладання міжнародних договорів; розширення міжнародної співпраці України у сфері науки та технологій, орієнтованої на капіталізацію науково-технологічного сектору країни, структурну модернізацію національної економіки та збалансоване природокористування; зміцнення партнерської співпраці на міжнародному рівні задля досягнення глобальних цілей стійкого розвитку, зокрема в регіональному вимірі на засадах транскордонного співробітництва.

Рис. 3. Стратегічні напрями реалізації державної політики стійкого соціально-економічного розвитку

Джерело: складено автором на основі джерела [10]

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дає змогу визначити основні складові Концепції та Стратегії стійкого розвитку національної економіки. Концепція стійкого розвитку визначає, що всі фактори та умови стійкого розвитку, а саме економічні, екологічні та соціальні, повинні розвиватися збалансовано.

Дослідження свідчить про необхідність переходу України до стійкого розвитку та запровадження ефективних пропозицій щодо концептуальних та стратегічних напрямів. Для реалізації Концепції та Стратегії стійкого розвитку необхідно виділити головні пріоритети, сформулювати чітку нормативно-правову базу, намітити цілі розвитку, визначити завдання, знайти методи й засоби їх вирішення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з наданням дієвих пропозицій та посиленням законодавчої системи щодо стійкого розвитку національної економіки України та визначення основних напрямів її вдосконалення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Пространство и время в неживой и живой природе. Москва, 1975. Кн. 1. 175 с.
2. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія. Луцьк : Надстир'я, 2008. 528 с.
3. Гуцуляк Ю.Г. Сталий та екологічнобезпечний розвиток агроєкосистем в Україні. *Землепорядний вісник*. 2009. № 3. С. 24–30.
4. Данилишин Б.М. та ін. Україна: проблеми сталого розвитку : наукова доповідь. Київ : РВПС України НАН України, 1997. 57 с.
5. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / пер. з англ. Інституту сталого розвитку. Київ : Інтелсфера, 2002. 312 с.
6. Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку ООН. Декларація, Міжнародний документ 995_455 Генеральної Асамблеї ООН від 14 червня 1992 р.
7. Основи стійкого розвитку : навчальний посібник / за заг. ред. Л.Г. Мельника. Суми : Університетська книга, 2005. 654 с.
8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015 / Президент України. *Офіційний вісник Президента України*. 2015. № 2. С. 14. Ст. 154.
9. Resolution adopted by the General Assembly / on the report of the Second Committee A/64/420/Add.1 / Implementation of Agenda 21, the Program for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the World Summit on Sustainable Development. 68th plenary meeting 24 December 2009. URL: <http://www.un-documents.net/ares64-236.pdf> (дата звернення: 31.03.2019).
10. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року : проект 2017. URL: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 20.03.2019).

11. Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року : Проект закону України від 7 серпня 2018 р. № 9015. Законодавство України. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html (дата звернення: 18.03.2019).

REFERENCES:

1. Vernadsky V.Y. (1975) *Razmushlenyya naturalysta. Prostranstvo y vremya v nezhyvoy y zhyvoy pryrode* [Reflections of the naturalist. Space and time in inanimate and living nature]. Moscow, Vol. 1 (in Russian).
2. Herasymchuk Z.V. (2008) *Rehional'na polityka staloho rozvytku: teoriya, metodolohiya, praktyka* [Regional policy of sustainable development: theory, methodology, practice] (monograph), Luts'k : Nadstyr'ya (in Ukrainian).
3. Hutsulyak Yu.H. (2009) *Stalyy ta ekolohobezpechnyy rozvytok ahroekosystem v Ukrayini* [Sustainable and ecologically safe development of agroecosystems in Ukraine]. *Land Bulletin*, no. 3, pp. 24–30 (in Ukrainian).
4. Danylyshyn B.M., Dorohuntsov S.I., Libanova E.M., Shevchuk V.Ya. (1997) *Ukrayina: problemy staloho rozvytku* [Ukraine: Problems of Sustainable Development] (scientific report). Kyiv : RVPS Ukrayiny NAN Ukrayiny (in Ukrainian).
5. Deyli H. (2002) *Poza zrostanniam* [Beyond growth]. *Ekonomichna teoriya staloho rozvytku* [Economic Theory of Sustainable Development]. Instytut staloho rozvytku. Kyiv : Intelsfera (in Ukrainian).
6. Deklaratsiya Rio-de-Zhaneyro (14.06.1992) *shchodo navkolyshn'oho seredovyscha ta rozvytku OON* [on the Environment and Development of the United Nations]. *Deklaratsiya, Mizhnarodnyy document No. 995_455* (in Ukrainian).
7. Mel'nyk L.H. (2005) *Osnovy stiykoho rozvytku* [Basics of Sustainable Development]. *Navchal'nyy posibnyk*. Sumy : Universytets'ka knyha, 654 p. (in Ukrainian).
8. Ukaz Prezydenta Ukrayiny (vid 12.01. 2015) *Pro Stratehiyu staloho rozvytku "Ukrayina – 2020"* [On the Strategy of Sustainable Development "Ukraine 2020"]. *Prezydent Ukrayiny. Ofitsiynyy visnyk Prezydenta Ukrayiny*, no. 2., st. 154 (in Ukrainian).
9. Resolution adopted by the General Assembly [on the report of the Second Committee (A/64/420/Add.1)], *Implementation of Agenda 21, the Programme for the Further Implementation of Agenda 21 and the outcomes of the World Summit on Sustainable Development, 68th plenary meeting 24 December 2009*. Available at: <http://www.un-documents.net/ares64-236.pdf> (accessed: 31 March 2019).
10. *Stratehiya staloho rozvytku Ukrayiny do 2030 roku* [Strategy of sustainable development of Ukraine to 2030]. Proekt 2017. Available at: http://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (accessed: 20 March 2019).
11. Proekt zakonu Ukrayiny (vid 07.08.2018) *Pro Stratehiyu staloho rozvytku Ukrayiny do 2030 roku* [On the Strategy of Sustainable Development of Ukraine to 2030]. No. 9015. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html. (accessed: 18 March 2019).